

štveni poredak u neoklasičnim modelima jednostavno nisu održive uz uključivanje realistične pretpostavke o djelovanju ekonomskih aktera na temelju nealtruističnih, nemaksimizirajućih i, riječju, neracionalnih motiva.

Polazeći od ideje da epistemološka izolacija u ekonomiji dovodi do znatnih spoznajnih redukcija, do neispravna metodološkoga pristupa i, na kraju, do pogrešna "policy outputa", ova je knjiga prilog pluralističkom shvaćanju ekonomije. Pisana u eruditskoj maniri heterodoksnoga pristupa ekonomiji, "Open Economics" problematizira neoklasičnu analizu u ekonomiji na dvije fronte – na povijesnoj i na metodološkoj. Naglašavajući redovito povijesni kontekst nastanka i međudjelovanja ekonomske misli sa širom znanstvenom misli i praksom, poglavlja sukcesivno zaokružuju ideju ekonomije kao otvorene discipline u sučeljavanju s drugim znanstvenim područjima.

Luka Šikić

doi:10.5559/di.21.2.17

Dragoljub B. Đorđević NA KONJU S LAPTOPOM U BISAGAMA Uvod u romološke studije

Mašinski fakultet Univerziteta u Nišu, Prometej,
Novi Sad, 2010., 464 str.

Knjiga *Na konju s laptopom u bisagama* niškoga sociologa religije i romologa Dragoljuba B. Đorđevića objavljena je u 2010. u izdanju Mašinskoga fakulteta Univerzite-

ta u Nišu i nakladničke kuće Prometej. Knjiga ima 464 stranice i sastoji se od sedam poglavlja naslovljenih: *Srž romologije, Rom-ska umešnost preživljavanja, Stradanje i žigosanje Roma, Verski život Roma, Kulturna mesta Roma, Kultura smrti Roma, Akademski položaj romologije*, unutar kojih autor nastoji rasvijetliti temeljne karakteristike romske kulture.

U prvom poglavlju naslovljenom *Srž romologije* autor donosi prikaz temeljnih karakteristika romologije, koju – slijedeći sociologa i romologa Rajka Đurića – definira kao znanstvenu disciplinu kojoj je predmet proučavanje Roma i njihov život, odnosno skupine ljudi koji po svojem etničkom i povijesnom podrijetlu, socijalnim, kulturnim, jezičnim i drugim karakteristikama te povijesnoj sudbini i svijesti čine posebnu društvenu zajednicu. Razmatrajući ishodišta romologije i njezine bitne karakteristike, autor navodi etnologiju kao majku romologije, pri čemu, s jedne strane, ističe njezino pozitivno značenje za razvoj znanstvenoga proučavanja Roma i njihova života, dok s druge strane upozorava na nedostatnost isključivo etnološkoga pristupa za cjelovito razumijevanje života i kulture Roma. Upravo stoga, autor inzistira na interdisciplinarnom karakteru romologije, stavljajući tako poseban naglasak na potrebu prožetosti i suradnje raznih znanstvenih disciplina kako bi se shvatio život i položaj Roma, pri čemu posebno naglašava potrebu proučavanja Roma i njihova života iz sociološke perspektive. Govoreći o temeljnim postavkama romologije, autor kao bitne karakteristike romske zajednice ističe praktičnu interkulturalnost Roma, pod čime razumijeva otvorenost romske zajednice prema drugima te njihov položaj etnoklase. Naime, polazeći od Weberova modela socijalne stratifikacije, autor zaključuje kako se radi o etničkoj zajednici koja u svim društvima živi na granici ili ispod granice apsolutnoga siromaštva i koju karakterizira minimum ugleda i moći u društvu. Poboljšanje položaja Roma, po autorovu mišljenju, moguće

je jedino integracijom Roma, utemeljenom na principima interkulturalizma, odnosno razvojem društva u kojem neće biti zajamčena tek puka egzistencija etničkih i kulturnih zajednica nego i njihova aktivna i ravnopravna interakcija. Napuštanje položaja etnoklase, i uspješna integracija Roma zahtijeva osnaživanje Roma na socioekonomskom, pravno-političkom i kulturnom području, a što je prema autorovu mišljenju zadaća prije svega Roma, njihovih udruženja, stranaka i elita, pri čemu je država dužna osigurati materijalnu i pravnu podršku za ove procese.

Drugo poglavlje *Romska umešnost preživljavanja* bavi se, kako sam autor ističe, vrlo važnim pitanjem socioekonomskoga položaja Roma, jer je riječ o skupini koju općenito karakterizira nizak socioekonomski status i visok stupanj nezaposlenosti. Romska umijeće preživljavanja autor propitkuje kroz opis željeznice kao tipičnoga mjesta romske prisutnosti i rada te analizirajući rezultate istraživanja provedenog 2001. u tri južnosrbijanska grada koje karakterizira visok postotak romske populacije (Vranje, Leskovac, Buje). Posebno su vrijedni autorovi uvidi u položaj i poslovanje Roma na buvljacima u spomenutim gradovima, a koji čitatelja upoznaju s dinamikom odnosa koja vlada na ovim paradigmatičkim mjestima romskoga poslovanja, odnosima Roma s pripadnicima drugih zajednica koje djeluju na ovim tržištima, odnosima muškaraca i žena, ulogom djece i starijih osoba. Jedan od svakako značajnijih uvida dobivenih istraživanjem ovih tržišta jest i uvid u potpun izostanak ponude proizvoda starih obrta, kojima su se Romi tradicionalno bavili, i njihovo usmjerenje na preprodaju jeftine

uvezene robe. Suprotno uvriježenim stereotipima o Romima kao populaciji koja se primarno bavi ilegalnim aktivnostima, autorovo anketno istraživanje među nezaposlenom populacijom Roma u spomenutim gradovima pokazuje da je riječ o populaciji koja svoj socioekonomski status primarno nastoji rješavati i rješava legalnim poslovima na području proizvodno-uslužnih djelatnosti. Ono što je svakako jedna od temeljnih zapreka višoj participaciji Roma na području rada jest izostanak formalne naobrazbe.

Stradanja, zatvaranja i protjerivanja Roma u II. svjetskom ratu tema su trećega poglavlja, naslovljenog *Stradavanje i žigosanje Roma*, a u kojem autor posebno ističe potrebu sustavnog istraživanja stradavanja Roma – u II. svjetskom ratu i u drugim povijesnim razdobljima. U istom poglavlju autor nastoji na temelju analize medijskih zapisa i razgovora sa svjedocima rasvijetliti okolnosti vezane uz nemogućnost pogreba malodobnoga djeteta romske nacionalnosti na lokalnom groblju u Nišu 1983. godine. Iako se radi, kako autor navodi, o često citiranom primjeru etničke i religijske nesnošljivosti spram romske populacije, napominje kako sam slučaj nikada nije bio predmetom temeljite stručne analize.

Četvrto poglavlje, *Verski život Roma*, donosi prikaz i rezultate niza istraživanja o religijskoj kulturi Roma, o njihovu religijskom životu u odnosu na njihovu klasičnu, odnosno konvencionalnu, religioznost. Poglavlje daje općenit prikaz religijsko-konfesionalnoga pluralizma romske populacije, položaja Roma u vjerskim zajednicama, karakteristika Roma kao klasičnih vjernika, značajki romskih groblja i kulturnih mjesta. Oslanjajući se na etnološka istraživanja, autor navodi kao opće karakteristike romske religioznosti: fenomen miješanja kršćanskih i islamskih elemenata, prihvatanje i čuvanje religijskih elemenata potisnutih ili napuštenih od pripadnika većinske religije i prihvatanje religije većinskoga stanov-

ništva. U istom poglavlju posebnu pozornost autor pridaje fenomenu protestantizacije Roma, odnosno masovnom uključivanju Roma u male vjerske zajednice protestantske provenijencije, i propitkuje socioekonomske, religijske, kulturne i političke faktore koji pridonose širenju ovoga fenomena. Razmatrajući moguće posljedice ovoga dinamičnog procesa, autor zaključuje kako unatoč činjenici da protestantizacija Roma sa sobom donosi opasnost od daljnje stigmatizacije romske zajednice, a poradi općenito negativnoga stava prema protestantskim skupinama u širem društvu ona bitno može utjecati na emancipaciju Roma te u daljnjoj fazi pripomoći integraciji Roma u šire društvo i ublažavanju njihove socijalne isključenosti.

Kulturna mjesta Roma tema su istoimenoga, petog, poglavlja, koje nastoji dati dublji uvid u karakteristike romske religioznosti. Kada je riječ o tipologiji kulturnih mjesta, autor razlikuje: kulturna mjesta koja posjećuju isključivo Romi, kulturna mjesta koja posjećuju Romi zajedno s drugim narodima, sakralne hramove koji predstavljaju kulturna mjesta okupljanja Roma. Osim navedenog, razlikuje ugašena, izumrla i aktivna, živa kulturna mjesta. Posebna pozornost dana je kulturnom mjestu niških Roma, muslimana i kršćana, poznatom pod nazivom Zajde Badža, nastalom na temelju osmanske legende. Autor iscrpno prikazuje proces usvajanja, adaptacije i transformacije ove legende u islamsko-kršćansko romsko svetište te ističe kako se radi o zornom primjeru romskoga fenomena miješanja islamskih i kršćanskih elemenata. Nadalje, autor opisuje i daje uvid u rituale, razloge i pozadinu posjećivanja triju kulturnih mjesta različitih tipova u jugoistočnoj Srbiji.

Poglavlje *Kultura smrti Roma* tematizira fenomen smrti, shvaćanje smrti, mjesta pogreba pripadnika romske populacije te donosi rezultate istraživanja o romskim grobljima na području jugoistočne i jugozapadne Srbije. Autor drži kako je pitanje mjesta pokapanja Roma svojevrsan test etničke i religijske tolerancije spram ove populacije te razlikuje četiri tipa mjesta na kojima se Romi pokapaju: vlastito romsko groblje, koje je fizički odvojeno od groblja većinskoga naroda, vlastito romsko groblje, koje je fizički povezano s grobljem većinskoga naroda, groblje većinskoga naroda i groblje izvan mjesta življenja. Nadalje autor posebno upozorava na potpunu neprihvatljivost prakse ukopa Roma na odvojenim i od mjesta boravaka udaljenim terenima, a što se u prošlosti najčešće prakticiralo, prije svega kao posljedica oštre segregacije i stigmatizacije Roma od većinskoga stanovništva. Tematizirajući pitanje unutarnjih sukoba Roma, pripadnika različitih vjeroispovijedi oko mjesta ukopa, autor upozorava na činjenicu kako je stupanj otvorenosti i tolerancije Roma prema pripadnicima drugih etničkih skupina često veći nego što je to između samih Roma pripadnika različitih vjeroispovijedi.

Posljednje poglavlje *Akademski položaj romologije* daje povijesnu pozadinu nastanka Niške romološke škole, početak koje autor smješta u 1996. godinu, prikaz njezinih teorijskih uporišta, upoznaje čitatelja s centralnim područjima istraživanja, istraživačima i znanstvenom produkcijom ove škole te argumentirano upozorava na potrebu uvođenja romoloških studija na sveučilišnoj razini.

Knjiga *Na konju s laptopom u bisagama* svakako je vrijedan doprinos proučavanju Roma i njihove kulture i svakako može biti korisna ne samo članovima akademske zajednice nego i široj javnosti, uglavnom malo upoznatom sa životom i kulturom Roma.

Marija Šerić